

**ІНСТРУМЕНТИ ІІ НА ЗАНЯТТЯХ З  
«ІСТОРІЇ КРАЇН ЦЕНТРАЛЬНО-СХІДНОЇ ЄВРОПИ ДОБИ  
СЕРЕДНЬОВІЧЧЯ ТА РАННЬОМОДЕРНОГО ЧАСУ»**

Стрімкі трансформації сьогодення відбуваються у першу чергу завдяки використанню штучного інтелекту (АІ, ШІ) практично в усіх сферах людської життєдіяльності. Не стала винятком й освітня царина, де інструменти АІ стали особливо затребуваними в умовах дистанційного формату викладання. Вони дозволяють адаптувати навчальний матеріал під індивідуальні потреби здобувачів освіти (персоналізоване навчання та допомога), повсякчас тримати у тонусі їхні мисленнєві процеси, розвивати у них навички критичного мислення, стимулюють до генерування креативних ідей, уможливають миттєве зворотне комунікування, автоматизацію оцінювання, створення дидактичних матеріалів і багато усіляких переваг. Підтвердженням цього можуть послугувати університетські практики підготовки фахівців історичного профілю на освітньо-професійних програмах «Середня освіта (Історія та громадянська освіта)», «Історія та археологія».

В історіографічному просторі активно заповнюється ніша дослідження інтеграції різноманітних інструментів ком'ютерного інтелекту в освітній процес вищої школи. Увага фокусується як на загальних характеристиках застосування ШІ, його вигодах і ризиках, так і на деталізації викладання історичних дисциплін. Поміж авторів тематичних студій варто назвати А. Андрощук, О. Малюгу [1], К. Величко [2], О. Гринь, А. Шевель, Н. Щербину, О. Кубрака, К. Задорожнього [3], Т. Ковальця [4], С. Копилова, С. Пігович [5], Т. Лисенко, Е. Привалко [6], В. Михайлюка [7] та інших. У їхніх публікаціях акумульовані теоретичні матеріали про виклики у вищій освіті, зумовлені появою технологій АІ, формування нормативної бази для його використання з дотриманням етичних принципів, конкретні приклади про інструменти ШІ для вивчення різних тем з історії України та всесвітньої; ідеться про досвід викладачів історичних

факультетів і студентів-істориків під час педагогічної практики у загальноосвітніх школах.

Переконанні, що актуальність даної проблематики буде лише посилюватися, з огляду на розповсюдження ШІ-засобів як потужних каталізаторів інноваційного навчання. Мета нашої розвідки націлена на те, аби продемонструвати AI-рішення під час опанування історії країн Центрально-Східної Європи доби середньовіччя та ранньомодерного часу на прикладі однієї з лекційних тем. Зокрема, звернімося до проблеми «Державотворчі процеси на Балканах: Перше Болгарське царство (681–1018 рр.)».

На етапі підготовки лекції викладач може скористатися Gemini, ChatGPT, Claude, які допоможуть змоделювати логічно збалансовану структуру заняття з хронометражем. Потому відбувається наповнення пунктів плану теоретичним матеріалом, що добирається за допомогою пошукової системи Google. Звісно, чат-боти Gemini, ChatGPT, Claude здатні проаналізувати великі масиви літератури і створити контент по кожному складнику лекційної схеми, але вважаємо за доцільне безпосереднє опрацювання тематичних наукових статей і монографій.

Академічний рівень вузівської лекції забезпечується, насамперед, фаховістю публікацій з досліджуваної проблеми, здатністю викладача самостійно їх проаналізувати, підготувати коротку інформацію про історіографію проблеми, надати викладу авторського характеру. В епоху цифровізації відкрилися дуже широкі можливості для професійного зростання педагогів, стали доступними бази наукових бібліотек, архівів, сайти з оприлюдненими історичними джерелами, наукові профілі із завантаженими тематичними працями. Фаховість лектора здатна й повинна лишатися у пріоритеті, а ШІ-системи чудово виконують допоміжні операції. Цілковите сподівання лише на комп'ютерні технології зчаста зумовлює порушення академічної доброчесності, що є неприпустимим і для викладачів, і для здобувачів. Легковажне використання матеріалів, продукованих AI, без ретельної перевірки спричиняє появу продукту з перефразуванням, абсолютною

узагальненістю, позбавленням будь-яких ключових фактів і дат, абсурдністю тверджень й кардинальним перебільшенням значимості історичних проблем, подій та осіб, змішуванням фактологічного матеріалу з різних епох, історії різних держав і народів [4, с. 143].

Натомість ІІІ-технології можна залучити для полегшення і пришвидшення пошуку способів активізації слухацької аудиторії, налагодження діалогу між лектором і здобувачами. Скажімо, вище вказані чат-боти Gemini, ChatGPT, Claude допоможуть сформулювати низки запитань для інтерактиву, аби порівняти державотворчі процеси та згенерувати готову відповідь для викладача стосовно аналогії/протиставлення створення Першого Болгарського царства й України-Русі чи іншої середньовічної монархії за обраними параметрами. Такий метод спонукання студентів до співпраці дозволить їм глибше та комплексно опанували тему, набути цілісного уявлення про зародження й розвиток ранньофеодальної держави у болгар, системно побачити її місце поміж тогочасних європейських країн. Заразом здобувачі актуалізують раніше засвоєні знання, а викладач продемонструє значимість міждисциплінарних зв'язків.

За допомогою Gemini, ChatGPT, Claude можемо швидко розробити інакший кейс «оживлення» аудиторії – рольові дебати між царем Борисом, візантійським посланцем і папським легатом стосовно обрання болгарським правителем релігії візантійського або римського зразка. Спираючись на засвоєні знання з історії євангелізації Великоморавського князівства, Давньоруської держави, студенти зможуть самостійно визначити спонукальні чинники для царя Бориса, щоби шальки терезів схилилися до християнізації з Візантії, та аргументувати причини, через які болгарський правитель свідомо звернувся одразу до двох очільників християнських центрів у Римі й Константинополі.

Gemini, ChatGPT, Claude, як великі мовні моделі, корисні помічники і для означення потужних вступних тез, що відразу привернуть увагу слухачів, викличуть їхнє зацікавлення історією Першого Болгарського царства, і для стилістично грамотних й змістовних висновків для завершення лекції.

Для візуалізації та унаочнення теоретичного матеріалу також доцільно залучити інструменти комп'ютерного інтелекту. Вони, зокрема, знадобляться, аби знайти/згенерувати історичні карти, за допомогою яких можна продемонструвати обшири кордонів Першого Болгарського царства, динаміку приєднання земель від часів хана Аспаруха (681–700 рр.) до Симеона Великого (889–927 рр.), процес втрати земель через експансію Візантії періоду правління імператорів-полководців (Никифора Фоки (963–969 рр.), Іоанна Цимісхія (969–976 рр.), Василя II Болгаробійці (976–1025 рр.)). Задля цього можна скористатися інтерактивною хронологічною мапою StoryMap JS, яка спроможна зробити стрічки подій із прив'язкою до карт Google Maps, картами, на яких відображаються історичні дані, зміни кордонів держав – Historical Maps, розширеними функціями Google Search/Gemini. Послугуючись картографічним матеріалом, викладач продемонструє не лише трансформації теренів Першого Болгарського царства, але й поглибить розуміння здобувачами реалій тогочасної геополітики у Центрально-Східній Європі, «втягне» їх у діалог та спільне аналізування.

AI-технології доцільні для продукування зображення за текстовим описом, у тому числі портретів болгарських царів, столичних міст (Плиска, Преслав, Охрид), хрещення царя Бориса I та євангелізацію болгарського населення, облогу Константинополя армією Симеона, сюжет битви 29 липня 1014 р. поблизу гірського хребта Беласиці, інших магістральних складників державотворення на болгарських теренах. З цією метою можна задіяти DALL-E 2, отримавши кілька варіантів картинок, високої якості, схожих на фотографії. Властиво, що користувач може завантажити отриманий продукт і редагувати його, максимально наближаючи до бажаного результату. Аналогом технології згенерованого ілюстративного контенту на підставі тексту слугує Midjourney, один із найпоширеніших інструментів із категорії Generative AI. Без сумніву, реконструкції подібного характеру помітно оживлять лекційний виклад.

За допомогою пошукової системи Google, Gemini або ChatGPT викладач легко підбере коротке тематичне відео, як варіант – «Перше Болгарське царство.

<https://www.youtube.com/watch?v=v4TeUvsfGWw>. Такий застосунок не тільки унаочнить лекційний виклад, а й «перемкне» зосередженість слухачів. В результаті зміни каналу сприйняття з аудіального на візуальний і навпаки стане продуктивнішим й вдумливішим подальше прослуховування теорії, бо відбудеться «перезавантаження» уваги, а отже, відновиться її концентрація.

Наприкінці лекції варто дати здобувачам завдання для первинної перевірки почутого матеріалу. Цікаві й різнопланові варіанти можна розробити з поміччю інструментів ШІ: скласти глосарій з 10–15 слів базових термінів з історії Першого Болгарського царства, коротко пояснивши їхню суть; увідповіднити подію і дату; запропонувати виправити абзац із навмисними помилками (історичними, географічними, хронологічними); заповнити пропуски у реченнях і т.п. Пропозиції AI широкі, викладач може поставити перед ним завдання, чітко прописавши рівень складності, вікові параметри здобувачів, та отримати від комп'ютерного інтелекту готові відповіді з їхнім детальним поясненням.

I, звісно ж, AI-рішення допоможуть умонтувати текстову інформацію лекції у презентацію. У такому випадку знадобляться Beautiful AI, Plus AI, Sendsteps, Gamma App, Synthesia, Canva Magic Design, Gamma App – сучасні види платформ, що дозволяють створювати естетично привабливі презентації, переписувати слайди, умонтовувати інтерактивні елементи, експортувати у PowerPoint чи інші формати. Частина з перелічених застосунків є платною, однак передбачені пробні версії, розробники надають кілька безкоштовних презентацій, уможливають безоплатне користування платформою протягом певного терміну, аби привабити споживача.

Таким чином, викладений матеріал засвідчив, що у процесі вивчення історії країн Центрально-Східної Європи доби середньовіччя та ранньомодерного часу викладачі можуть послуговуватися різними інструментами ШІ. Це дозволяє пришвидшити процес підготовки до занять, урізноманітнити їх, активізувати когнітивну діяльність здобувачів, посилити

їхню зацікавленість у навчанні, допомагає лектору керувати інформацією та візуалізувати історію.

Заразом маємо розуміти, що залучення тієї чи іншої технології комп'ютерного інтелекту повинне націлюватися на розвиток у студентів критичного мислення та компетентності верифікації джерел, формувати у них стійке переконання у АІ як помічнику, а не механічному виконавцю завдань замість них, повсякчас толерувати у студентському середовищі принцип академічної доброчесності.

### **Список використаних джерел та літератури:**

1. Андрощук А., Малюга О. Використання штучного інтелекту у вищій освіті: стан і тенденції. *International Science Journal of Education and Linguistics*. Vol. 3, № 2, 2024, pp. 27–35. URL: [https://www.researchgate.net/publication/379491231\\_Vikoristanna\\_stucnogo\\_intelektu\\_u\\_visij\\_osviti\\_stan\\_i\\_tendencii](https://www.researchgate.net/publication/379491231_Vikoristanna_stucnogo_intelektu_u_visij_osviti_stan_i_tendencii) (дата звернення: 04.11.2025).
2. Величко К. Практичні аспекти використання штучного інтелекту в університетській освіті. *Інтеграція штучного інтелекту в освіту – виклики та можливості*: збірник тез науково-методичних доповідей Всеукраїнського науково-педагогічного підвищення кваліфікації (Київ, 10 грудня 2024 р. – 20 січня 2025 р.). Київ – Львів – Торунь: Національний університет фізичного виховання і спорту України, Liha-Pres, 2025. С. 136–139. URL: <https://files.znu.edu.ua/files/Bibliobooks/Inshi82/0061842.pdf> (дата звернення: 04.11.2025).
3. Hryn, O., Shevel, A., Shcherbyna, N., Kubrak, O., Zadorozhnyi, K. Implementation of artificial intelligence in the system for detecting academic dishonesty in Ukrainian secondary and higher education institutions. *Periodicals of Engineering and Natural Sciences*, Vol. 13, № (2), 2025, pp. 445–458. URL: <https://doi.org/10.21533/pen.v13.i2.467> (дата звернення: 04.11.2025).
4. Ковалець Т. Штучний інтелект в історичній освіті: спостереження та перспективи. *Науковий вісник Чернівецького університету імені Юрія*

- Федьковича: *Історія*. 2023. № 2. С. 143–148. URL: <https://hj.chnu.edu.ua/hj/article/view/315/314> (дата звернення: 10.11.2025).
5. Копилов С., Пігович І. Штучний інтелект у системі вищої історичної освіти: підходи, проблеми та перспективи. *Педагогічні науки: теорія, історія, інноваційні технології*. 2025. № 1 (141). С. 268–284. URL: <https://pedscience.sspu.edu.ua/wp-content/uploads/2025/04/%D0%BA%D0%BE%D0%BF%D0%B8%D0%BB%D0%BE%D0%B2.pdf> (дата звернення: 08.11.2025).
6. Лисенко Т., Привалко Е. Використання штучного інтелекту для персоналізації навчальних траєкторій студентів вищої школи в Україні. *Вісник науки та освіти*. (Серія «Філологія», Серія «Педагогіка», Серія «Соціологія», Серія «Культура і мистецтво», Серія «Історія та археологія»): журнал. Київ, 2025. № 2 (32). С. 1144–1156. URL: <http://ir.librarynmu.com/handle/123456789/16228> (дата звернення: 04.11.2025).
7. Михайлюк В. Сучасні технології у викладанні історії в школі: теоретичні засади студентської педагогічної практики. *International Science Journal of Education & Linguistics*. Vol. 1, № 3, 2022, pp. 120–130. URL: <https://isg-journal.com/isjel/article/view/44> (дата звернення: 09.11.2025).